
Eteenpäin takaisinpäin?

Hyvien kysymysten esittäminen on arvokkaampaa ja vaikeampaa kuin oikeiden mutta triviaalien vastausten antaminen. Tämän tiedämme tieteen kehityksestä. Tieteen kehityksestä tiedämme myös, että hyvien kysymysten esittäjiä on harvassa.

Pentti Linkola on yksi heistä. Pamfletissaan *Isänmaan ja ihmisen puolesta* hän peräsi armeijan ja asepalveluksen mielekkyyttä 60-luvun alussa, vuosia ennen valistuneen turvallisuuspoliittisen keskustelun viriämistä Suomessa. Nyt Linkola on esittänyt luonnoksen vihreän liikkeen ohjelmaksi.

Mutta eikö Linkolan *Vihreän liikkeen tavoiteohjelma* ole valmis vastaus jos mikä? Tietysti se on, mutta . . . kysymykset syntyvät (niiden tulee syntyä!) ohjelman lukijoiden päässä. Ohjelma on johdonmukainen, ja siksi sen yksityiskohtiin on turha takertua. Kuten Linkola toteaa ohjelmansa saatekirjoituksessa, ”avoinna kritiikille ohjelma on vasta viimeisen rivin jälkeen”. Kysymykset ovat siis isoja: *Jos* ohjelman lähtökohdat ovat oikeat, ja *jos* ohjelman logiikka on oikea, on päädyttävä Linkolan esittämiin johtopäätöksiin.

* * *

Ottaen huomioon Linkolan ohjelman luonteen koko elämänjärjestyksen muuttavana yhteiskunnan pohjapiirroksena sen lähtökohdat on esitetty keppoisesti. Johdannon kahdella ensimmäisellä sivulla jaksossa ”Maailman tila” esitellään biosfäärin tuhoutumisen näkymiä. Lukija oppii seuraavaa: ”Jos mittapuuna käytetään ihmislajin itsensä elämän edellytysten jatkumista, tiedemiesten käsitykset liikkuvat nollan ja muutamana sadan vuoden haarukassa. . . . Ainoat täsmennetyt laskelmat länsimaisissa tutkimuslaitoksissa päättyvät ihmiselämän lakkaamiseen vuosien 2020—2030 vaiheilla.”

Tässä viitattaneen Rooman klubin raporttiin *Kasvun rajat*, joka julkaistiin viisitoista vuotta sitten. Raportissa pyrittiin tietokonesimulointien avulla ennustamaan ihmiskunnan jäljellä olevaa elinaikaa, jos luonnonvarojen kulutus ja ympäristön saastuminen jatkuvat muuttumattomina ja tuotannon rakenteet otetaan annettuina. Raportin johtopäätös oli yksikäsitteinen: Ihmiskunta kulkeutuu kohti ravinnon vähenemisestä johtuvaa väestökatastrofia joko luonnonvarojen ehtymisen tai saastehaittojen vuoksi.

Linkolan kannalta paradoksaalista kuitenkin on, että aika ajoi Rooman klubin alkuperäisen raportin ohi jo vuosikymmen sitten, mm. klubin omassa piirissä käytyjen keskustelujen tuloksena. Erytisesti havaittiin, että maailma ei ole yksi vaan monta (vähintään kolme: markkinatalousmaat, sosialistiset maat ja kehitysmaat). Rooman klubissa ryhdyttiin pohtimaan eriytyneemmin ihmiskunnan päämääriä sekä uuden kansainvälisen järjestyksen tarvetta. Klubin ulkopuolelta tullut kritiikki ko-

rosti alun alkaen, että tuotannon rakenteiden sisällyttäminen malleihin muuttaa ennusteita olennaisesti.

Jos maailma ei ole yksi, myöskään sen ongelmat eivät ole yksi. Tämäläisiä ennusteita ihmiselämän lakkaamisen ajankohdasta on mahdotonta esittää, koska yhtä ajankohtaa ei ole (paitsi ydintalven seurauksena). Ihmiselämää lakkaa nälän ja saastumisen seurauksena koko ajan, mutta tietyissä paikoissa, tietyillä tavoilla. Ongelmat eriytyvät, ratkaisut eriytyvät — ja tästä seuraa jälleen paradoksi: Yhden kertakaikkisen ratkaisun etsiminen hävittää nimenomaisten ongelmien nimenomaiset ratkaisut näköpiiristä.

Kun maailma ja sen ongelmat on jaettu osiin, on mahdollista panna osat jälleen yhteen, eli tutkia osien tärkeiden vuorovaikutusten toimintaa. Todetaan esimerkiksi, että Sahelin nälänhädän aikana useat pahimman kurjuuden kokeneet maat ovat olleet elintarvikkeiden viejiä. Tämä ilmeisimmin liittyy tuotannon ja markkinoiden rakenteisiin kolmannen maailman ja markkinatalousmaiden välisissä suhteissa. Niitä voi tarkastella useasta vaihtoehdoisesta näkökulmasta. Rooman klubi otti pari vuotta sitten Helsingin kokouksessaan näkökulmakseen, että kauppasuhteita hallitsevat monikansalliset yhtiöt edustavat ongelmien ratkaisuun johtavaa taloudellista rationaalisuutta. Kauppasuhteiden järkiperäisyyttä sen sijaan voi epäillä esimerkiksi törmätessään Valintatalon alennustiskeillä vuoreen Norsunluurannikolla kasvatettuja, pahentuneita ananaksia: Olisiko tämän sijasta voinut tuottaa jollekulle ravintoa? Miksi ei?

Ongelmien eriytyminen ei merkitse, että ne helpottuisivat, mutta mielekkäiden ratkaisujen etsiminen tulee mahdolliseksi. Rooman klubin alkuperäinen raportti käynnisti tätä kehitystä, ja siinä se oli arvokas — mutta argumentiksi siitä ei ole.

* * *

Johdannon seuraavilla sivuilla ("Vihreän ohjelman perusteet") Linkola esittelee eloonjäämisooppia ja toteaa: "Eloonjäämisoopin kulkemisenä on STABIILIUDEN VAATIMUS. Kasvua, kehitystä, edistystä ei saa viime kädessä esiintyä millään elämänalueella. Rajaton kasvu rajallisesa tilassa johtaa aina tuhoon. Jokainen kasvukäyrä on aina pakko katkaista."

Tämä herättää koko joukon kysymyksiä.

Onko luonto stabiili? Todennäköisesti se ei ole. Päinvastoin kuin useimmiten luullaan, ekologinen tietämys ei tue luonnon tasapainoisuuden olettamusta. Elollisesta luonnosta on äärimmäisen vaikea löytää systeemejä, jotka olisivat jonkin mitattavissa olevan kriteerin (populaatioiden koko, lajimäärä, lajiston monipuolisuus, biomassa . . .) perusteella vakaita. Jatkuva muutos kuuluu elollisen luonnon peruspiirtei-

siin. (Ajatelkaamme Suomen luontoa: Noin miljoonan viimeisimmän vuoden aikana jääkausi on ollut tämän maailmankolkan vallitseva olotila, juuri nyt elämme tilapäisiä poikkeusaikoja).

Jos kehitys on kielletty, niin mihin kohtaan elämän historiassa raja pitäisi vetää? Nykypäivän näkökulmasta käsin ainakin elämän synty oli hauska tapaus, samoin koko joukko sitä seuranneita evoluution vaiheita. ”Kehitys” on syytä problematisoida, mutta kieltäminen . . . ?

Onko kehitys aina välttämättä kasvua? Toteamus rajattoman kasvun mahdottomuudesta rajallisessa tilassa on niin yksinkertaisen tosi, että se lakkaa olemasta merkityksellinen. On kiintoisampaa kysyä, mikä on rajallista suhteessa mihin. Luonnon tuottokyvyn rajallisuus suhteessa hyödyntämiseen lienee Linkolalla mielessä. Tämäkään ei ole yksikäsitteinen väite. Ajatelkaamme jälleen oman maamme luontoa: Kulttuurin vaikutus on tavattomasti monipuolistanut ja rikastanut Suomenniemen kasvillisuutta ja eläimistöä, mutta ei toki suoraviivaisesti. Voimaperäisiä ja ympäristöä köyhdyttäviä hyödyntämismenetelmiä ovat menneisyudessa olleet kaskiviljely ja karjan metsälaidunnus, nykyisin niitä ovat kemiallistuneet viljelymenetelmät niin pelloilla kuin metsissäkin. Niihin on syytä esittää suuri joukko kriittisiä kysymyksiä, mutta luonnon tuottokyky ei ole argumentti.

* * *

Yksi ohjelmaan liittyvistä suurista kysymyksistä on (ja tämä kysymys nousee kaikista vihreän liikkeen ohjelmista): Onko luonnosta ylipäättään poliittisen ohjelman perustaksi?

Ilmeisesti luonto määrittää rajaehdoja, sulkee pois joitakin inhimillisiä toimintamalleja. Luonto esimerkiksi tekee ydinsodan mahdottomaksi — mutta on muitakin perusteita pitää ydinsotaa mahdottomana. Yhteiskunnalliset kriteerit kietoutuvat mukaan arvioitaessa luonnon muuttamisen aiheuttamia haittoja. Usein ne saavat jopa yliotteen — esimerkiksi kotoperäisissä ympäristöongelmissamme (vesien pilaantuminen, vesien säännöstely, rantojen rakentaminen, metsien hakkuut, kaupunkilman likaantuminen, jätteet, melu . . .) keskeisiä kiistelyn kohteita on ollut, miten ne vaikuttavat eri väestöryhmien elämisen laatuun. Luonto on taustalla, mutta välittyneenä. Kun kysyt ”tieteen” (ekologian) mielihpidettä, ehdotonta vastausta ei tule koska sitä ei ole.

Tämä ei koske kaikkia ympäristöongelmia. On helppo luetella tilanteita, joissa luonto nyt esittää kiellon (Happosateet! DDT! Sademetsien hävittäminen! Aavikoituminen! . . .). Muodostuu kokoelma eriytyneitä kieltoja, joista seuraa eriytyneitä kysymyksiä: Mikä nimenomaan kussakin tilanteessa aiheuttaa kunkin ongelman (happosateet, DDT:n, sademetsien hävittämisen, aavikoitumisen . . .)?

Luulen kuitenkin, että näistä kysymyksistä ei synny yhtenäistä, positiivista yhteiskunnallista ohjelmaa. Niistä syntyy tietoisuus *eriytyvistä*

välttämättömyyksistä. Niistä voi syntyä uusia ja tervetulleita piirteitä yleiseen asennoitumiseen (vihreys, pehmeät arvot) sekä terve epäluulo liituraitaan pukeutuneita piirtoheittimen heiluttajia kohtaan. Poliittiseksi ohjelmaksi nämä kasvavat toiminnan ja yhteenottojen kautta, mutta sehän merkitseekin kietoutumista yhteiskunnalliseen sfääriin.

Linkolan ohjelman logiikka ontuu siinä, että luonnon ja yhteiskunnan suhdetta ei ymmärretä välittyneenä. Siksi ratkaisua etsitään menneisyydestä, tässä tapauksessa 30—40-luvulta. Ajankohta on yhdentekevä, sillä mikä tahansa ajankohta olisi yhtä virheellinen. Ongelmat on tunnistettava ja ratkaistava eriytyneinä, ja on siis mentävä eteenpäin.

* * *

Hyvät kysymykset poikivat lisäkysymyksiä vaikka ne olisivat vääriäkin. Tämä on mielestäni Linkolan ohjelman anti. Pidettäköön perusasia mielessä: Tärkeintä on tiedostaa ongelmien vakavuus. Yhteen Linkolaan mahtuu keskimääräisiä teknokraatteja muutama tusina. Pitäisin kuitenkin hedelmällisenä lähestyä ongelmia täsmentyneemmin. Esimerkiksi: Suomalaisten tavaratalojen tiskeille voi minä päivänä tahansa ilmestyä kasapäin Afrikan nälkäalueilla kasvatettuja mädäntyneitä anaksia. Missä on vika?

Yrjö Haila